

Юрій Щербяк
д. п. н., професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності
Західноукраїнський національний університет

Роман Мельничок
аспірант I-го курсу спеціальності 011 «Освітні і педагогічні науки»
Західноукраїнський національний університет

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В Україні кількість людей з інвалідністю, які мають особливі освітні потреби та не забезпечені належною психологічною соціальною підтримкою, постійно збільшується. Брак відповідної уваги до таких учнів та студентів з боку суспільства й державних інституцій викликає соціальні занепокоєння, оскільки від ставлення оточуючих до неповносправних осіб залежить сформованість морального спектру цінностей українського соціуму. Тому створення сприятливого освітнього середовища, впровадження інноваційних моделей соціальної допомоги та підтримки для людей з особливими потребами є одними з найактуальніших питань розвитку вищої освіти в Україні.

Питання становлення і розвитку інклюзивної освіти у науковому просторі викладаються в контексті ідей суспільного блага і соціальної рівності (П. Бурдье), теорії систем (В. Бронфенбреннер), ідей «культури бідності» (О. Льюїс), структуризації школи (М. Рейнольдз), соціальної депривації (М. Браун, Н. Менджі). У роботах Д. Гарнера, А. Дайсон, М. Кінг-Сирса, П. Мітлер, Д. Леско, М. Уїлл представлена характеристика інклюзивної освітньої моделі [4].

В Україні спостерігається зростання дослідницького інтересу до феномену інклюзивної освіти, про що свідчить збільшення кількості праць, присвячених досліджуваному питанню (Е. Антонова, В. Бондар, М. Ворон, С. Гончаренко, Л. Даниленко, Т. Євтухова, С. Єфімова, В. Засенко, С. Зваричук, І. Зверева, І. Іванова, С. Іноземцева, А. Карська, Н. Клименюк, О. Колошко, А. А. Колупаєва, К. Кольченко, В. Ляшенко, С. В. Мазуряк,

А. Мігалуш, Ю. Найда, Г. Нікуліна, М. Перфільєва, П. Савченко, М. Семенюк, В. Синьов, Д.Скляренко, Н. Слободянюк, П. Станович, О. Столяренко, П. Таланчук, О. Таранченко, С. Хлебик, А. Шевцов, А. Шевчук та ін.) [1, с. 171].

Термін «інклюзія», введений в науковий обіг М. Уіллом (США) та позиціонується зі структурним реформуванням школи, спрямованим на задоволення освітніх потреб усіх без винятку дітей. На кожному історичному етапі розвитку освіти дітей з особливими потребами існувала відповідна освітня модель, ядром якої виступали пріоритетні підходи до подолання освітніх проблем осіб даної категорії.

Інклюзія (від inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і в першу чергу, мають труднощі у фізичному розвитку. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату. Інклюзивна освіта ставить собі за основну мету забезпечення рівного доступу до отримання того чи іншого виду освіти і створення необхідних умов для досягнення успіху в освіті усіма без винятку дітьми, незалежно від їх індивідуальних особливостей, колишніх навчальних досягнень, рідної мови, культури, соціального і економічного статусу батьків, психічних і фізичних можливостей.

Інклюзивна освіта – це перший крок на шляху до інклюзивної суспільству. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, заснована на принципі забезпечення основного права дітей на якісну освіту і права отримувати його за місцем проживання. Це система, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Основні цінності інклюзивної освіти: це визнання того, що всі діти можуть вчитися; це робота з усіма дітьми, незалежно від їх віку, національності, мови, походження, особливостей розвитку; це вдосконалення освітніх структур, систем і методик для забезпечення потреб кожної дитини; це частина глобальної стратегії по створенню інклюзивного суспільства; це динамічний процес, який знаходиться в постійному розвитку [3].

В Україні існує близько 30 різних законів, декретів і кодексів, які, так чи інакше, звертаються до проблем дітей з особливими потребами

та їх сім'ям (пенсії, реабілітація та освіту дітей з особливими потребами). Сучасне законодавство зосереджено на створенні і збереженні мережі установ спеціальної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку, а не на розвиток інклюзивних моделей освіти. Сучасні закони зосереджені на утриманні дітей на периферії суспільства, надання їм неадекватною фінансової підтримки, дискримінуючи можливості для рекреації, характеризуються загальним браком соціальних послуг, коли лікарня є єдиним джерелом допомоги дітям та їхнім родинам [1, с. 173].

На сьогоднішній день діти з особливими потребами в Україні не мають доступу до якісної утворення за місцем проживання. Інклюзивні школи - це міжнародна модель навчання для всіх дітей. Однак, вагомим досягненням в досліджуваній сфері є проведення Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти моніторингового дослідження стану інклюзивної освіти в Україні (2010 – 2012). В результаті дослідження встановлено пріоритетні проблеми в сфері реалізації політики інклюзивної освіти. За роки незалежності в Україні відбулася зміна освітніх моделей. Процес трансформації зумовив зміни законодавчої бази; активізацію громадського руху, спрямованого на впровадження інклюзивної освіти; оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки педагогів; модернізацію управління освітою.

«На 2021 рік Уряд і МОН планують системно розвивати шкільну освіту. Зокрема, це стосується продовження реформи «Нова українська школа», створення умов для впровадження старшої профільної школи, розвитку позашкілья та інклюзивної освіти. За цей рік ми також плануємо ухвалити низку нормативних документів, необхідних для впровадження змін, які потребує шкільна освіта», – зазначив Міністр освіти і науки Сергій Шкарлет.

Зокрема, планується затвердити модельні навчальні програми на основі нового Державного стандарту базової середньої освіти та затвердженої у лютому 2021-го типової освітньої програми, а також забезпечити учнів 4-х класів підручниками для Нової української школи.

Крім цього, заплановано надання субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам «Спроможна школа для кращих результатів», що забезпечить державну підтримку формування нового освітнього простору, безпечного та інклюзивного (безбар'єрного) освітнього середовища, проведення реконструкцій та капітальних ремонтів будівель (їх частин), споруд закладів загальної середньої освіти.

Про ці та інші наміри йдеться у плані пріоритетних дій Уряду на 2021 рік, затвердженому 24 березня 2021 р. [2].

Отже, у результаті нашого дослідження висновуємо наступне: адаптація осіб з особливими потребами до навчання в українських закладах освіти – довготривалий та складний процес, що викликаний певними труднощами соціально-психологічного, навчального та професійного характеру. Проте, процес розвитку інклюзивної освіти в Україні набуває неабиякої динаміки. Одним з пріоритетних завдань соціальної політики держави на сьогодні є захист прав дітей з особливими потребами на здобуття якісної освіти шляхом створення інклюзивного простору та запровадження загальноукраїнської Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти.

Перелік використаних джерел

1. Листопад Е. В. Развитие інклюзивного образования в Украине. *Вектор науки Тольяттинского Государственного Университета: Серия: Педагогика, психология*. №2 (13). 2013. С. 171–174.
2. Шкарлет С. Продовження реформи «Нова українська школа», розвиток інклюзивної освіти і позашкілля – з-поміж пріоритетів уряду / Сайт МОНУ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-prodovzhennya-reformi-nova-ukrayinska-shkola-rozvitok-inklyuzivnoyi-osviti-i-pozashkillya-z-pomizh-prioritetiv-uryadu>
3. Щербяк Ю. А. Адаптація студентів із особливими потребами до навчання в інтегрованому освітньому середовищі. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 38. С. 188–195.
4. Education for All Fast Track Initiative (EFA FTI). URL: http://portal.unesco.org/education/en/ev.phplRD_ID.